

Masfjorden kommune Hordaland

Forvaltningsplan for gås 2019 - 2024

Grågås (*Anser anser*) av [Per Harald Olsen/NTNU](#).

Innhold

Innhold.....	1
Bakgrunn for forvaltningsplanen	3
Rammer for forvaltningen av gås.....	4
Internasjonale rammer.....	4
Nasjonale rammer	4
Lov om Naturmangfold (Naturmangfoldloven).....	4
Lov om jakt og fangst av vilt (Viltloven)	5
Jaktidsrammer og jakttider for gås.....	5
Sanking av egg og dun	5
Forskrift om skadefelling av gås	5
Utvidelse av jakt og forvaltningsplaner – ny forskrift fra 2017	6
Artene det gjelder	7
Status og trender i grågåsbestandene	9
Nasjonalt og internasjonalt	9
Bestanden i Masfjorden kommune.....	9
Sosial struktur, områdebruk og beiting i innmark.....	9
Tetthetsavhengige mekanismer	10
Utfordringer i lokal gåseforvaltning	11
Områder som har rapportert stort beitepress i innmark.....	11
Forvaltningsmål	13
Overordnet mål	13
Kunnskapsbasert forvaltning.....	13
Reduksjon i konflikt med jordbruket.....	13
Tilrettelegging for gåsejakt.....	13
Fremmende gåsearter.....	13
Forvaltningstiltak.....	14
Forbedring av kunnskap om grågåsbestandens størrelse lokalt.....	14
Forbedring av kunnskap om grågåsens områdebruk i kommunen.....	14
Avbøtende tiltak for å redusere avlingstap.....	14
Aktiv skremming av beitende gjess	14
Bruk av ulike virkemidler ved skremming	15

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

Utgjerding av gjess	15
Friområder for gjess	15
Skadefelling av lokalt beitende gjess.....	15
Høsting ved jakt.....	16
Tilrettelegging for jakt	16
Endret jakttid – tidligere jaktstart	16
Grunneiersamarbeid - lokalt samarbeid	16
Evaluerings av gjennomførte tiltak	16
Strategi i gåseforvaltningen 2019 - 2024	18
Prioriterte tiltak	18
Øke kunnskapen om grågå i kommunen	18
Etablere samarbeid forvaltning og grunneiere	18
Informasjon til allmennhet og brukere	19
Tilrettelegging.....	19
Rapportering av gjennomførte tiltak.....	19
Litteratur.....	20

Bakgrunn for forvaltningsplanen

Naturen er i endring og forekomster av arter i ulike økosystem endres i tid og rom, parallelt med ulike grunnlag i naturlige og menneskeskapte prosesser. I Norge, som i mange andre land, ble mange arter etterstrebet og jaktet, for en del arter til lave bestandsnivåer og endog til utryddelse. I Norge har vi mange eksempler på dette, inklusiv ulike for arter gås som har vært ettertraktede jaktobjekter. På 1970-tallet var arter som hvitkinngås og ringgås (Svalbard-populasjoner) sterkt i fokus på grunn av små og nedadgående bestander. Også den norske grågåsbestanden var inne i denne diskusjonen, blant annet pga et sterkt jaktpress i vinterkvarteret i Spania. Sjøfuglundersøkelser på 1950-tallet hadde vist at arten nesten var ute av regionen som hekkende art, en status som allerede for nesten 100 år siden ble omtalt i samme ordelag, dvs. som en nesten utryddet art på Vestlandet (jfr. Willman 1929). Situasjonen var lignende til innpå 1970-tallet, da bestanden synes å være i langsom vekst, for eksempel i Hordaland (jfr. Håland 1979). Situasjonen og utviklingen ellers i Europa var lignende (Cramp 1977, Kear 2005). I Norge fortsatte den positive utviklingen fra 1980-tallet av og grågås har gjennom de siste 10-årene inntatt kystens varierte skjærgård, og etter hvert med spredning innover i fjordene våre. Nasjonalt økte bestanden i denne perioden fra noen 1000 par (vesentlig med utbredelse nord for Stadt og i Nord-Norge), til rundt 8.000 – 10.000 par midt på 1990-tallet (DN 1996). Nå, vel 20 år senere, er bestanden vurdert til det doble, mellom 16.000 til 18.000 hekkende par (men uten at det foreligger dokumentert og publiserte tall). Utviklingen i Europa har vært parallell, med et estimat i 2014 på 930.000 grågjess (jfr. Fox & Madsen 2017). Utviklingen har vært lignende for de fleste andre gåsearter/populasjoner, men med flere klare unntak (dverggås, ringgås, sædgås).

Den positive utviklingen i gåsebestandene har vært vurdert som en stor suksess i naturforvaltningen nasjonalt og internasjonalt, og regionalt (Vestlandet) har vi fått tilbake en art som naturlig hører hjemme i vår fuglefauna. Årsaken til reetablering og bestandsøkning er knyttet til 1) regulering av jakt internasjonalt (og nasjonalt), 2) opprettelse av verneområder og ikke minst, 3) endring i landbruket som har muliggjort endring i gåseartenes diett, dvs. med overgang fra beiting på naturlig forekommende vegetasjons/plantearter, til beiting på kulturmark (gress eller ulike kulturplanter). Endring i klima med lengre vekstsesonger og tidligere vår er også bidraende økologiske faktorer bak gjessenes til dels store bestandsøkninger (Ramo *et al.* 2007). Denne omlegging av natur- og beitegrunnlag og endrede forvaltningsregimer har gitt store og økende gåsepopulasjoner, og med dette nye utfordringer, spesielt kontra jordbruket og beiting på eng og innmark. Antallet klager fra bønder har økt, begrunnet i økt beitetrykk fra gjess og tilknyttede tap av avlinger. Bildet er nå det samme langs hele kysten, fra Østfold til Finnmark, inkl. regionale (Vestlandet) og lokale forhold (Masfjorden kommune). Konflikten med landbruket startet i Midt- og Nord-Norge startet allerede på 1980-tallet, også knyttet til økende flokker av hvitkinngås og kortnebbgås på trekk til hekkeområdene på Svalbard, men etter hvert har også den store økningen i grågåsens hekkebestander blitt den største utfordringen.

I Hordaland utarbeidet Fylkesmannen den første forvaltningsplanen i 2008, med oppfordring om at kommunene tok tak i problematikken og utarbeidet egne, lokale forvaltningsplaner. Masfjorden kommune utarbeidet sin første plan i 2009, og startet i 2018 opp arbeidet med en oppfølgende, revidert plan. En rapport som sammenfatter kunnskapen om gås i kommunen ble ferdigstilt i februar 2019 (jfr. Håland 2019). Målet med planen er at den skal gi rammer for forvaltningen av gås i Masfjorden kommune, og angi strategier for å kunne nå de fastsatte målsetninger for den lokale forvaltningen av gåsebestander. Forvaltningsplanen skal være et verktøy for kommunen og grunneiere/rettighetshavere, i et samarbeid i forvaltning av lokale bestander av gås. I tillegg til konkrete mål skal planen gi konkrete forslag til bruk av virkemidler innenfor rammen av nasjonalt lovverk og internasjonale avtaler. Et av hovedmålene i planen er at konflikten med landbruket skal reduseres via bruk av ulike tiltak/virkemidler i perioden 2019 - 2024.

Rammer for forvaltningen av gås

Forvaltningen av gåseartene foregår innen rammene av internasjonale og nasjonale lover og avtaler, dvs. ulike konvensjoner, lover og forskrifter. Alle gåseartene som reproduserer i Norge trekker fast eller regelmessig mellom en rekke europeiske land, dvs. gjess tilhører forvaltningsmessig et internasjonalt samfunn i tillegg til nasjonale føringer. Unntaket er for kanadagås som er utsatt i Norge, dvs. en fremmed art, og med derved med et eget forvaltningsregime (listet som fremmed art med høy risiko i Norge, jfr. Artsdatabanken (2018)).

Internasjonale rammer

Gåsebestandene er en felles ressurs som vi deler med en rekke europeiske land, og vår forvaltning skal derfor være i tråd med de inngåtte internasjonale avtalene og konvensjoner. Alle gåsearter, med unntak av de som regnes som fremmede arter, berøres av slike internasjonale konvensjoner og avtaler som Norge har tiltrådt, så som:

- *Bonnkonvensjonen*. Avtale om beskyttelse av trekkende arter av ville fugler.
- *Vannfuglavtalen*. Regional avtale under Bonnkonvensjonen som omfatter vern av trekkende vannfugl.
- *Bernkonvensjonen*. Den europeiske naturvernkonvensjonen.
- *Ramsarkonvensjonen*. Vedtatte retningslinjer for vern av viktige våtmarksområder av internasjonal betydning.
- *Biodiversitetskonvensjonen*. Vedtatte retningslinjer om bevaring og bruk av biologisk mangfold.

De relevante rammevilkårene og konsekvenser for grågåsforvaltningen er sammenfattet i rapporten fra DN-Rapport 1996-2 (nå: Miljødirektoratet). Avtaler og konvensjoner pålegger Norge forpliktelser som påvirker vår forvaltning av gåseartene. Avtalene inneholder samtidig ulike bestemmelser om unntak, særlig i forhold til arter eller individer som volder skade. Dette gir rom for tiltak dersom det føres kontroll med metoden, og effektene av tiltakene kan dokumenteres. Inngåtte avtalene blir tatt hensyn til på nasjonalt nivå når jaktidsrammer/jakttider og andre nasjonale bestemmelser fastsettes. Dette internasjonale (og nasjonale) bakteppet er derfor førende for gåseforvaltningen regionalt og lokalt.

Nasjonale rammer

I tillegg til de ulike internasjonale avtalene finnes nasjonale bestemmelser og retningslinjer for forvaltning av villevende arter som gjess.

Lov om Naturmangfold (Naturmangfoldloven)

Naturmangfoldloven (NML) ble vedtatt i 2009 og ble det nye overordnede lovverket for forvaltning av norsk natur, økosystem og arter. Naturmangfoldloven er dermed det styrende lovverk for norsk viltforvaltning og har følgende forvaltningsmål for arter. I §5 i NML er flere forvaltningsmål for arter gitt.

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer.

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

Naturmangfoldloven har også mange andre føringer som berører forvaltning av arter, jfr. lovtekst på Lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100?q=Natur>, men detaljer tas ikke med her.

Lov om jakt og fangst av vilt (Viltloven)

Viltloven ble justert en del etter vedtak av NML i 2009, og §1 – Lovens formål, lyder pt slik:

Viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

En oversikt over viltlovens bestemmelser finnes her:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-29-38>

Jaktidsrammer og jakttider for gås

Rammene for utøvelse av jakt er styrt gjennom viltloven og dens forskrifter. I "Forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for jaktsesongen fra og med 1. april 2017 til og med 31. mars 2022, er det gitt jakttid for grågås og kortnebbgås, samt de innførte artene kanadagås og stripegås (Tab. 1). Gåsearter som ikke har jakttid er det ikke tillatt å jakte på.

Tab. 1. Jakttider for jaktbare gåsearter i Norge. Periode 2017 til 2022. Kilde: Miljødirektoratet.

Art	Jaktstart	Jaktslutt	Enkelte unntak	Tidligjakt - utvidet jakt	Skadefelling**
Grågås	10. august	23. desember	Nord-Norge	Fylkesmannen*	Kommune
Kortnebbgås	10. august	23. desember	Nord-Norge	Fylkesmannen	Kommune
Kanadagås	10. august	23. desember		Fylkeskommunen	Kommune
Stripegås	10. august	23. desember		Fylkeskommunen	Kommune

*: Forutsetter godkjent forvaltningsplan. **: Etter skriftlig søknad til kommunen.

Sanking av egg og dun

Grunneier eller bruker kan sanke egg av grågås i tiden frem til 15. april. Når det gjelder kanadagås og stripegås (fremmede arter) kan sanking foregå i tiden til og med 1. juli. For grågås kan Fylkesmannen kan gi tillatelse til sanking av egg etter 15. april, men da kun med grunnlag i godkjent forvaltningsplan (jfr. omtale av avbøtende tiltak ved beiteskader på innmark - lokal bestands- reduksjon).

Forskrift om skadefelling av gås

Når det gjelder felling av vilt som gjør skade kan Miljødirektoratet gi forskrifter om felling av bestemte viltarter i nærmere angitte tilfeller, uten hensyn til fredning og jakttider (se naturmangfoldloven § 18). I forskrift av 1. september 1997 (*Om felling av viltarter som gjør skade eller vesentlig reduserer andre viltarters reproduksjon*) står det i punkt II, b at kommunen kan gi tillatelse til felling av kanadagås og grågås når disse gjør skade. For hvitkinngås er denne myndigheten hos Fylkesmannen, i henhold til punkt II, c. Forskriften understreker at skaden skal ha oppstått inneværende sesong, og i et omfang som er av vesentlig økonomisk betydning for den skadelidte, eller som vil få tilsvarende betydning om skaden fortsetter. Fylkesmannen viser til egen retningslinje som finnes sammen med forskriften på www.lovdata.no (nederst på siden). Her går de generelle vilkår for skadefelling frem, men også spesielle vurderinger som kan gjøres. Når det gjelder kanadagås som fremmed art har kommunen her større muligheter for skadefelling fordi forvaltningsmålet for arten er å redusere bestanden, og kommunen trenger dermed ikke å ta hensyn til bestandsstørrelse når de vurderer en skadefelling. Det er forventet at gjeldene skadefellings- forskrift erstattes av ny inne kommende forvaltningsplanperiode, men denne planen forholder seg til eksisterende skadefellingsforskrift fra 1907. Denne forskriften er

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

opprinnelig hjemlet i viltlovens § 14, mens den nye forskriften vil være hjemlet i Naturmangfoldlovens § 18.

Skadefelling som avbøtende tiltak er drøftet nærmere i et seinere kapittel i planen.

Utvidelse av jakt og forvaltningsplaner – ny forskrift fra 2017

I forvaltningen av gås foreligger det muligheter for ulike tiltak som er nedfelt i "Forskrift og jakt og fangsttider samt sanking av egg og dun", datert 1. april 2017.; jfr.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-01-25-106>. Et tiltak som kan igangsettes er utvidelse av jakttid, dvs. tidligjakt inntil 15 dager for ordinær jaktstart. Det er Fylkesmannen som avgjør dette etter søknad fra lokal myndighet (kommune) med grunnlag i godkjent forvaltningsplan for gås. Detaljer vedrørende utøvelse av tidligjakt finnes i § 10 i nevnte forskrift. Se ellers aktuelle tiltak i denne plan.

Artene det gjelder

Forvaltningsplanen omhandler gjess som artsgruppe. Gåseartene tilhører en gruppe av andefugler, som også omfatter svaner og ender (gressender, dykkender og sjøender). Litt tilbake i tid var det 3 arter som var aktuelle som hekkende arter på fastlandet i Norge, nemlig grågås *Anser anser* (langs kysten), samt sædgås *A. fabilis*, dverggås *A. erythropus* (innlandet i nord). Tre andre arter, kortnebbgås *A. brachyrhynchus*, ringgås *Branta bernicla* og hvitkinngås *B. leucopsis*, hekket alle med mindre populasjoner på Svalbard. Populasjonene av kortnebbgås og hvitkinngås har økt kraftig de siste 10-årene. Ellers har tundragjess *A. albifrons* overvintret i mindre antall langs våre kyster (både den vestlige underarten (Grønland) og den østlige underarten (Sibir)). I nyere tid har det skjedd flere endringer i gås populasjonen, særlig er etablering av hvitkinngås i Oslofjorden og videre langs kysten vestover verdt å nevne. De sørlige hekkebestandene i Nord-Europa ble rekruttert fra arktiske/russiske hvitkinngjess (først i Østersjøen, siden med stor spredning til flere land). Etablering langs Vestlandskysten er sannsynlig litt på sikt. I tillegg til de naturlig forekommende gåsearter er flere arter satt ut i Norge, først og fremst kanadagås *B. canadensis*, men også snøgås *A. caerulea* (i Oslofjorden – i mindre antall). Stripegås som stammer fra utsettinger observeres også, men generelt i lite antall. Etter 60 år har kanadagås etablert seg godt i Norge, men uten noen større økning det siste 10-året (for eksempel på Vestlandet). Arten hekker fåtallig i kommunen (se neste kapittel). Artene er vist i Fig. 1 og 2. Kanadagås og stripegås er listet som fremmede arter med eget forvaltningsregime.

Grågås (øverst) Dverggås (nederst)	Kortnebbgås (øverst) Tundragås (nederst)	Sædgås (øverst) Stripegås (nederst)

Fig. 1. Seks gåsarter i slekten *Anser* – de grå gjessene. Kilde: Wikipedia.

Hvitkinngås	Ringgås	Kanadagås

Fig. 2. Tre gåsarter i slekten *Branta* – de svarte gjessene. Kilde: Wikipedia.

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

Regionalt og lokalt (Masfjorden kommune) er det grågås som særlig er kommet i fokus etter bestandsøkningen de siste 10-årene. Bestandsøkning hos grågås er godt dokumentert internasjonalt, regionalt og stedvis lokalt i Norge (se neste kapittel), og forvaltningsplanen omhandler i første rekke denne arten. Innført art, kanadagås, har også hatt regional fokus i Hordaland, i første rekke knyttet til stor akkumulering av kanadagjess på Herdla, Askøy, med et omfattende beitetrykk (lokal bestand er nå sterkt redusert etter forvaltningstiltak over flere år fra Fylkesmannens side). Begge artene er behandlet i Masfjordens første forvaltningsplan for gås (Masfjorden kommune 2009). Bestander og bestandstrender er omtalt i neste kapittel.

Status og trender i grågåsbestandene

En forutsetning for en god og forsvarlig offentlig forvaltning av en art som grågås er solid kunnskap om lokale, regionale og nasjonale bestander (DN 1996). I første rekke god kunnskap om hekkebestander, inkl. ikke-hekkende unggås, dvs. gjess som oppholder seg i Norge i vekstsesongen fra ankomst tidlig om våren (ultimo februar/primus mars), til gjessene trekker sørover fra august av. I tillegg til kunnskap om bestandens størrelse, er utviklingen i bestandene en viktig premiss når det gjelder ulike forvaltningstiltak. I forhold til gjessenes bruk av dyrket mark/eng, er det også viktig å kjenne områdebruken og vekslinger i lokal bruk, både gjennom sesongen, men også variasjoner mellom år.

Nasjonalt og internasjonalt

Kunnskapen om utviklingen i Europas hekkebestander av grågås er generelt god, der økningen i samlet trekkbestand er godt dokumentert, ikke minst ved tellinger/overvåking av grågjessene i vinterkvarterene. Samlet NV-europeisk bestand regnes nå inn med ca 960.000 individer (Fox & Madsen 2017), en økning fra 30.000 grågjess tilbake på 1970-tallet (DN 1996).

Nor det gjelder Norge ble bestanden midt på 1990-tallet vurdert til 8.000 – 10.000 hekkende par (DN 1996), men uten at noe godt faktagrunnlag ble presentert. 20 år seinere er tall som 18.000 – 20.000 par, dvs. en dobling, presentert (Shimmings & Øien 2015), men uten noen form for dokumentasjon. Nasjonale bestandstall må dokumenteres nedenfra og opp, for eksempel med basis i kartlegginger på kommune og fylkesnivå. Inntil nye gode tall foreligger er dette grunnlaget på nasjonalt nivå.

Bestanden i Masfjorden kommune

Det er ikke gjennomført noen dekkende bestandskartlegging i Masfjorden kommune, men en oppsummering av observasjoner fra ulike kilder, samt noen befaringer i hekkesesongen 2018, ble benyttet som grunnlag for utarbeiding av en sannsynlig hekkebestand i 2018 (jfr. Håland 2019). Bestanden ble i denne prosessen vurdert og oppsummert til mellom 35 og 40 par, men med en del usikkerhet pga manglende bestandskartlegging på kommunenivå (se forslag til prioriterte tiltak mht kunnskapsbehov). Det første hekkefunnet av grågås ble gjort ute i Raunøyane i 1985, med en jevn økning i lokal bestand det neste 10-året. Siden ekspanderte nye par oppover i vassdraget, fra Risnes, via Frøyset til Sleirevatnet. Det siste 10-året synes bestanden stabilisert ute i øyene og i Sleire-området, men nye områder er kommet til både når det gjelder beiting av flokkgås og nye par med kull (Tab. 2). Nye områder med rapportert uønsket beiting på innmark er områdene Kvamme, Andvik og Øyra (jfr. Fig. 3), men det foreligger lite konkret informasjon om omfanget av beitetrykk og avlingstap.

Sosial struktur, områdebruk og beiting i innmark

I hekkesesongen kan vi skille mellom hekkende par, som er litt eldre gjess, samt unggås som ikke hekker. De fleste av disse er 1-åringer, men sannsynligvis også nyetablerte par som prøver seg på hekking. Gjessene ankommer som oftest i mindre flokker, eller i enkeltpar, fordelt i kommunen. Det foreligger lite detaljer for fordelingen av gjessene i ankomstfasen, men inn mot egglegging sprer parene seg mer i terrenget, mens de ikke-hekkende gjessene forsetter å leve i flokker. Dette mønsteret holder seg gjennom rugeperioden, frem til klekking (vanligvis tidlig i mai – grågåsen er blant våre tidligste hekkefugler). Fra midten av juni trekker de ikke-hekkende gjessene mot myteplassene, der vingefjær felles og gjessene blir flygeudyktige i 3-4 uker. Foreldrefuglene myter på hekkeplassen, men gåsungene vokser til (tar ca 70 dager til

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

flygedyktig alder). Etter avsluttet myting returner ofte de ikke-hekkende gjessene til lokale hekkområder, med beiting i innmark og eng som et typisk trekk (vanligvis før 2-andreslått). Gjessene blir så værende i sine lokale beiteområder, frem til høsttrekket starter litt inn i august (normal jaktstart 10. august er ofte utløsende faktor for høsttrekket). Dette er generelle trekk i lokale grågåsbestander på Vestlandet da det ikke foreligger lokale studier av områdebruken gjennom vår- og sommersesongen.

Tetthetsavhengige mekanismer

Mange dyre- og fuglebestander er regulert via tetthetsavhengige mekanismer og faktorer. Det innebærer at når bestander vokser lokalt så vil det før eller siden inntre ulike økologiske mekanismer som direkte og indirekte individer og bestand. På et gitt tidspunkt, når bestanden er blitt for stor sett i forhold til lokale ressurser (for eksempel tilgjengelige beiter for grågås), øker graden av utvandring og spredning til nye områder, eller produksjonen kan gå ned, og/eller dødeligheten øker. Resultatet er at lokal bestand/delbestand slutter å vokse og stabiliseres. Andre forhold kan også spille inn, for eksempel økt predasjon eller andre negative påvirkningsfaktorer (sett fra aktuell arts side). I Masfjorden kommune virker slike mekanismer å ha trådd inn ute i øyene i Fensfjorden, der bestanden er stabil eller kanskje noe redusert, mens grågjessene er begynt å bruke nye områder (jfr. Håland 2019). I forvaltningen av lokale gåsebestander er slike økologiske og bestandsdynamiske forhold viktig å ha kjennskap til.

Utfordringer i lokal gåseforvaltning

Det er først de siste par 10-årene at hekkende grågås har blitt en forvaltningsmessig utfordring, knyttet til økningen i bestanden. Lenger nord på kysten, i Trøndelag og Nordland, startet arbeidet med gjess som beitet på innmark tidlig på 1980-tallet. Den nasjonale forvaltningsplanens første utgave kom i 1996 (DN 1996), mens den første i Hordaland kom i 2008 (Fylkesmannen i Hordaland 2008). I nordover i landet var det i første rekke de arktisk trekkende gjessene (hvitkinngås og kortnebbgås – til Svalbard) som kom i fokus, mens det i Sør-Norge har vært grågås, til dels også utsatt kanadagås. Økende bestander har i økende grad benyttet innmark som beite, og antall klager fra gårdbrukere har økt mye de siste 10-årene. I første rekke bruk som ligger langs sjøen ute på kysten i de ytre fjordstrøk, etter hvert som bestanden av grågås har økt har flere bruk lenger inne i landet, ved ferskvann, erfart hyppigere besøk av gjess som jakter på gode grasbeiter. I Masfjorden har antallet bruk som har erfart økende beiting av grågås økt, dvs. nye områder er kommet til sett i forhold til forrige forvaltningsplan.

Områder som har rapportert stort beitepress i innmark

I prosessen med planen har det vært kontakt inn mot alle aktive gårdbrukene i kommunen, i tillegg til et åpent informasjonsmøte avholdt i september 2018. Med grunnlag i denne kontakten med gårdbrukere er en oversikt gitt i Fig. 3 og Tab. 2.

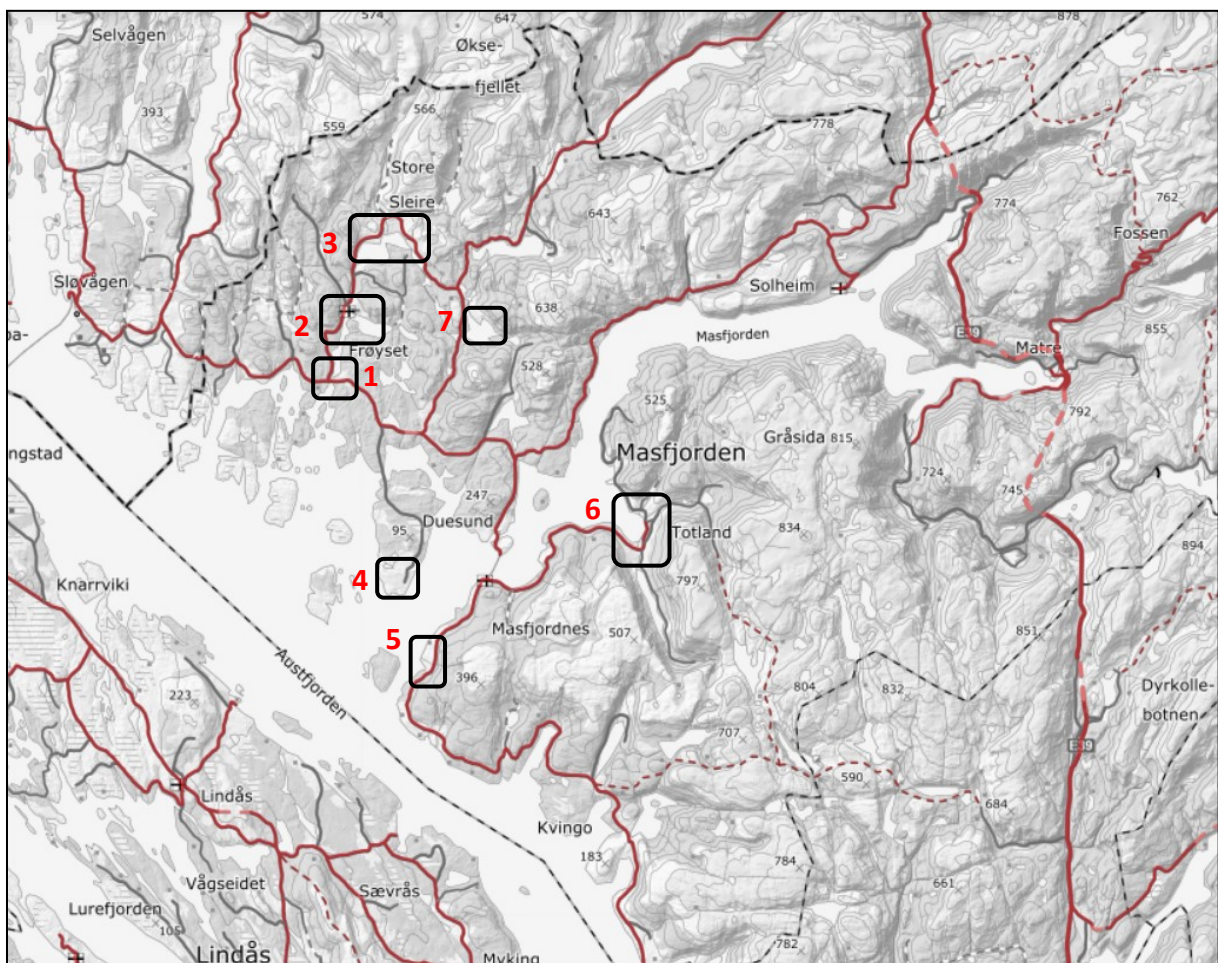

Fig. 3. Lokalisering av gårdsbruk med rapportert gåsebeiting de siste årene, 2018 inklusive. Se Tab. 2.

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

Tab. 2. Områder i Masfjorden kommune som har erfart gåsebeiting, både over tid og de siste årene.

Nr	Område	Forvaltningsplan 2009	Gåsebeiting 2018?	Maksimum flokkstørrelse
1	Risnes	Ja	Ja	> 20 grågjess
2	Frøyset	Ja	Ja	> 50 grågjess, flere kull
3	Sleire	Ja	Ja	<100 grågjess, mange kull
4	Arekletten	Ja	Ja	>30 ind
5	Kvamme	Nei	Ja	>30 ind
6	Andvik	Nei	Ja	>30 ind
7	Øyra - Ospa	Nei	Ja	10 – 15 ind, flere kull

Omfanget av beitende grågjess er best dokumentert på strekningen fra Risnes til Sleire (jfr. Masfjorden kommune 2009), mindre informasjon foreligger fra de andre områdene (bortsett fra at det er rapportert beitende grågjess i et uønsket stort omfang de siste årene).

Forvaltningsmål

Grågås er en naturlig forekommende art i norsk natur, med utbredelse langs hele kysten fra Østfold til Finnmark. Hovedtyngden ligger langs kysten, med spredning og økende hekkebestand innover i fjordene og i enkelte lavlandsvassdrag (for eksempel i Masfjorden kommune). Norske fugler og dyr forvaltes etter ulikt lovverk, i første rekke etter Naturmangfoldsloven (NML) og Viltloven. For Hordaland er det gitt forvaltningsmål med basis i nasjonale føringer, jfr. Fylkesmannen i Hordaland (2008).

Overordnet mål

NML har en generell målsetning av at arter skal sikres livskraftige bestander innen sine naturlige utbredelsesområder. Tilsvarende skal artens leveområder forvaltes slik at den naturlige flora og fauna skal kunne bestå i et langsiktig perspektiv. Overordnet forvaltningsmål er derfor å sikre en livskraftig bestand innen Masfjorden kommunes grenser.

Kunnskapsbasert forvaltning

I tråd med NML§8 skal norsk naturforvaltning utøves kunnskapsbasert. Et delmål er derfor at forvaltning av gås i Masfjorden skal baseres på god kunnskap om de lokale bestander. Kunnskapsstatus mht utbredelse, bestandstørrelse, bestandstrend og områdebruk er beskrevet i egen rapport (Håland 2019). Ved slutten av forvaltningsperioden er det et delmål at kunnskapsstatusen skal oppdateres i en ny rapport. Kartlegging av grågås og tilknyttet områdebruk skal kartlegges bedre enn i dag og bør gjennomføres tidlig i planperioden.

Reduksjon i konflikt med jordbruket

Økning i gåsebestander nasjonalt, regionalt og lokalt har gitt utfordringer mht økt beitetrykk i dyrket mark og medhørende avlingstap av gras hos en rekke gårdbrukere. Det er et mål at denne konflikten skal reduseres i planperioden vha av igangsetting av ulike avbøtende tiltak. Ulike tiltak er omtalt i foreliggende plan. Ulike forebyggende tiltak skal gjennomføres før det gis tillatelse til skadefelling av grågås. Skadefelling skal, ved tillatelse, ha hovedfokus på felling ikke-hekkende unggås ("flokkgå"). Gjennomføring av skadefelling skal rapporteres og evalueres mht oppnådd effekt (redusering i omfanget av gåsebeiting lokalt). Områder med konflikt med jordbruket kartlegges løpende i planperioden i samarbeid med berørte gårdbrukere, samt at kunnskapen om omfanget av avlingstap lokalt skal søkes bedre dokumentert via kartlegging av avlingsskader.

Tilrettelegging for gåsejakt

Et delmål i planen er at det i planperioden iverksettes tiltak og aktiviteter mht å øke tilbudet av gåsejakt i Masfjorden kommune. Samarbeid og kompetansebygging er et viktig virkemiddel. Utprøving av tidligjakt kan være et virkemiddel.

Fremmende gåsearter

Lokal gåseforvaltning skal være i tråd med nasjonale retningslinjer og mål mht fremmende arter. I Masfjorden er det kanadagås som er aktuell art. Hekkebestanden er liten. Målet er at bestanden reduseres til et minimum/holdes på et lavt nivå som i dag.

Forvaltningstiltak

Hovedgrunnlaget for at arbeidet med forvaltningsplaner for gås kom i gang var i første rekke rapportering av økende konflikt med gårdbrukere der gåsebestandene først økte mye (Midt-Norge til Nordland, jfr. DN 1996). De siste 20 årene har problemet spredt seg langs det meste av kysten, fra Østfold til Finnmark, parallelt med økende lokale gåsebestander. Flere gress kan gi økt beitetrykk lokalt, noe som igjen kan gi økt tap av grasavlinger. Den "enkle" oppgaven har dermed vært å redusere antall gress der de har vært uønsket, men oppgaven har siden vist seg å være utfordrende. En rekke tiltak har vært satt i gang og en del forskning har vært utført. Problemstillingene er godt kjent også internasjonalt, jfr. stor økning i de fleste gåsebestander.

Forbedring av kunnskap om grågåsebestandens størrelse lokalt

I forhold til igangsetting av avbøtende tiltak av ulikt slag, er det nødvendig å ha et godt perspektiv på størrelsen på den lokale gåsebestanden. Ulike tiltak vil kunne ha ulike virkninger på lokale gress, også negative sett fra gåsas ståsted. Slike virkninger bør derfor vurderes før tiltak settes i gang.

Forbedring av kunnskap om grågåsens områdebruk i kommunen

Sammen kunnskap om bestandens størrelse er det viktig å ha kunnskap om grågåsin områdebruk i kommunen. Særlig gjelder dette tiltak som har som mål å redusere antall gress i et område, ettersom forflytting til andre områder/naboområder er en sannsynlig virkning. Dette gjelder særlig ikke-hekkende flokkgåssom er mobile gjennom hele vår- og sommersesongen.

Avbøtende tiltak for å redusere avlingstap

Etter tildels stor økning i grågåsebestanden langs Norges kyst er økt beitetrykk på innmark (og beitemark) blitt et sentral tema i gåseforvaltningen. Tap av grasproduksjon og klager fra berørte gårdbrukere har satt behovet for avbøtende tiltak som noe av det viktigste tiltak i den lokale forvaltningen. I det følgende er de mest aktuelle virkemidlene kort drøftet.

Aktiv skremming av beitende gress

Beiting av gress på innmark og i andre areal der grasproduksjon står sentralt er avlingstap et produkt av 2 hovedfaktorer; 1) antall gress som beiter og 2) varigheten på gåsebeitingen. Dette måler vi gjerne i antall gåsedager/gåsedøgn, dvs. *omfanget av beiting*. Avlingstap vil være nært knyttet til omfanget av beitingen, men i tillegg er tidspunktet for gåsebeitingen også viktig, dvs. når i plantenes vekstsyklus beitingen pågår. Større skade kan skje på spirende vekster enn vekster i god vekst. Grågåss liker for eksempel kort vegetasjon bedre enn lange vekster, for eksempel utvokst gras. For å redusere omfanget av gåsebeitingen, eller fjerne beiting helt, er det første og viktigste tiltaket å skremme gressene vekk fra areal der de er uønsket. Skremming har vist en god effekt i flere studier, men betinger repetert og til dels hyppig skremming. Dersom skremming skal ha ønsket effekt, viser erfaringer fra ulike studier langs norskekysten (og i utlandet), at det er viktig at gressene har tilgang til friområder der de kan slå seg ned og gjennomføre normale beiteadferd. Lokale forhold vil påvirke muligheten for at dette er tiltak med ønsket effekt. Erfaringer med skremming og bruk av friområder er forsøkt i Masfjorden, men erfaringene synes ikke så gode/enkle å gjennomføre (Masfjorden kommune 2009). Ettersom aktiv skremming kan forbruke mye tid, gjennomføring kan bli en utfordring for gårdbrukeren. Lokalt tiltak kan være å lære opp personer, for eksempel ungdom mot en godtgjørelse. Skremming som reduserer omfanget av gåsebeiting vil direkte redusere

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

avlingstapet, selv om ikke all gåsebeiting opphører lokalt. Skremming og reduksjon av uønsket gåsebeiting vil derfor være et vedvarende og viktig tiltak for gårdbrukeren.

Effektiviteten av skremming er som nevnt knyttet til at gjessene har friområder. Tilrettelegging av friområder krever lokal organisering og samordning. Uten friområder kan problemet fort flyttes til naboens marker. Samarbeid og koordinering er derfor viktig derom tiltaket skal lykkes.

Bruk av ulike virkemidler ved skremming

Over tid er det forsøkt en rekke metoder for å øke effekten av skremmingen, både ved bruk av fysiske strukturer (fugleskremsel, predatormodeller mm), og lyd (lydkanoner etc). Erfaringen er at respons fra gjessene relativt raskt avtar. Gjessene er smarte og lærer fort hva som er reell fare. Tilsvarende også med bruk av fargete bånd som spennes og eng en ønsker å beskytte. Noen arter, for eksempel hvitkinngås, har vist seg å reagere med unngåelse på slike tiltak, men ikke grågås. Årsaken er at hvitkinngåsa ofte flyr inn på beiteområdet, mens grågjessene går frem til området. Eksempelet illustrerer at det kan være store forskjeller mellom de ulike gåseartene mht hvordan de reagerer på ulike tiltak. *Variasjon* i type tiltak/type skremming kan være viktig for å oppnå en brukbar skremmeeffekt. I enkelte områder kan ulike skremmetiltak være negativt for andre arter som en ikke ønsker å forstyrre/skremme i hekkeperioden. Hensyn til andre arter er regulert av viltlov, naturmangfoldslov og lov om dyrevern.

Utgjerdning av gjess

Ut over skremming av gjess fra eng og beitemark er ulike fysiske tiltak både anbefalt og drøftet i gåseforvaltningen over tid. Forsøk har vist at fysisk utgjerdning kan være effektivt, men det gjelder i første rekke for gjess med ungekull (som ikke flyr inn til beiteområdene), eller for mytende gjess som ikke kan fly (juni/juli). Forholdene lokalt må være passende for etablering av "gåsegjerder", for eksempel der gjess går fra sjø eller vann rett inn på dyrket mark. Det er viktig at gjerdet er av rett type, slik at ikke gjessene kommer seg gjennom gjerdet, eller finner andre "smutthull". Rett brukt og på rett sted, vil utgjerdning være et effektivt tiltak, ikke minst i perspektiv av å redusere omfanget av gåsebeitingen. Gåsungene trenger ca 70 dager før de når flygedyktig alder, dvs. det er en lang periode der dette tiltaket kan ha ønsket virkning. Der det er mytende gjess, parallelt med hekkende gjess med ungekull, vil utgjerdning kunne ha effekt på begge grupper av fugl. Utgjerdning kombinert med skremming vil kunne forsterke ønsket virkning av tiltakene.

Friområder for gjess

For å redusere omfanget av uønsket gåsebeiting har etablering av friområder vært et viktig avbøtende tiltak i norsk og internasjonal gåseforvaltning. Som nevnt er kombinasjonen av skremmeområder og friområder en viktig strategi, men sannsynligvis ikke like enkelt å gjennomføre i alle områder. Selv tiltaket i Masfjorden kommune synes problematisk, bør arbeidet med denne type tiltak forsettes og evalueres fortløpende. I kombinasjon med skremmetiltak og utgjerdning kan tiltakene ha god virkning mht å redusere omfanget av beiting og derved redusere avlingstapet.

Skadefelling av lokalt beitende gjess

Ved økende, i til dels store lokale bestander av hekkende (og trekkende) gjess, har ønsket en reduksjon i lokale bestander. I prinsippet er det lagt opp til at jakt skal være den primære metode for å holde gåsebestander på et ønsket og målsatt nivå. Felling av gjess som beiter på innmark og forvolder skade (middels til stort) avlingstap kan i dag gjøres etter egen forskrift (se

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

kapittel mht juridiske rammer for gåseforvaltningen). I norsk gåseforvaltning har skadefelling fått et relativt stort omfang, uten at det har medført særlig av reduksjoner i gåsebestanden, Unntak finnes der uttaket har vært relativt stort. Intensjonen i forskriften er ikke at tiltaket skal ha bestandsreduserende mål, kun at det skal bidra til å øke effekten av skremmetiltak (se ovenfor). Vedtak og sledefelling gjøres lokal i den kommunale forvaltningen, og vil være et mulig tiltak der situasjonen krever slik felling. Kunnskapen om effekten skadefelling av et mindre antall gjess i en lokal bestand er imidlertid dårlig dokumentert, noe som bør forbedres i den løpende gåseforvaltning.

Høsting ved jakt

Grågås, og flere andre gåsearter, er jaktbare (jfr. kapittel om jaktlov og jakttider). Parallelt med økende bestand i Norge har jaktuttaket økt, og har passert 15.000 skutte grågjess (SSB). Tyngden av gåsejakten ligger i Trøndelag, sannsynligvis pga av tilrettelegging av jakten og generelt et problem med store bestand av trekkende kortnebbgås som har gitt økt/stor fokus på gjess som jaktobjekt. På Vestlandet (Hordaland og Sogn & Fjordane (Vestland fylke fra 2020) er gåsejakten mer begrenset. Årsakene kan være ulike, men mangler på jakttradisjon kan være en av faktorene da grågås er en relativt ny art i mange kyst- og fjordavsnitt. Gjess er generelt også vanskelig å jakte de er smarte og respondere fort på økt jakttrykk. Tilrettelegging og økt jaktkompetanse er derfor et tiltak som kan øke utbyttet av gåsejakt lokalt.

Tilrettelegging for jakt

Erfaring i Norge (og andre land) tilsier at dersom gåsejakten lokalt og regionalt skal være et tiltak som holder gåsebestander på ønsket/målsatt nivå, så må det gjennomføre lokal tiltak i form av tilrettelegging og kursing av gåsejegere. I planperioden 2020 – 2004 vil Masfjorden kommune bidra til slike tiltak i samarbeid med lokale aktører og gårdbrukere som har gås i sine marker.

Endret jakttid – tidligere jaktstart

Et mulig tiltak i lokal gåseforvaltning er innføring av tidligjakt, dvs. forskyve jakten inntil 14 dager før ordinær jakttid som starter 10. august i Sør-Norge. Grunnlaget for ønsket om tidlig jaktstart er at grågås trekker tidlig i Sør-Norge, dvs. gjessene starter høsttrekket før jekten begynner eller trekker ut av lokale områder i kort tid etter at ordinær jakt starter opp. Erfaring av både ordinær jakt og tidlig jakt tilsier koordinering av jakten lokalt, inklusive opprettholdelse av friområder og varierende jaktuttak i ulike jaktområder. Tidlig jakt skal godkjennes av Fylkesmannen og etter godkjent Forvaltningsplan (av samme instans), jfr. forskrift <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-01-25-106>.

Grunneiersamarbeid - lokalt samarbeid

Lokal forvaltning av gås, grågås inklusive, er avhengig av en kontakt mellom lokal forvaltningsmyndighet (kommunen) og grunneiere/rettighetshavere. Både ved gjennomføring av tiltak som skremming, etablering av friområder og tilrettelegging av jakt mm, er et godt samarbeid mellom alle aktører viktig. Masfjorden kommune vil i forvaltningsperioden legge til rette for et slikt samarbeid.

Evaluering av gjennomførte tiltak

Erfaring i Norge og internasjonalt har vist at ulike tiltak i gåseforvaltningen varierer mht om de er effektive eller ikke. Det er mange forhold som kan påvirke dette (se ovenfor). Dette betinger

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

at det er en god strategi å bygge kunnskap lokalt om hvordan ulike tiltak virker. Tilbakemelding og rapportering er derfor en viktig del av den løpende (adaptive) gåseforvaltning i kommunen.

Strategi i gåseforvaltningen 2019 - 2024

Erfaringer med forvaltning av vilt, gås inklusive, anbefaler fleksibilitet i lokal forvaltning, ettersom forhold kan endre seg relativt mye fra år til år. Denne tilnærmingen kalles *adaptiv forvaltning*, eller en tilpasset forvaltning. Særlig i forhold til grågåsas beiting i eng og innmark, der både brukte områder og omfanget (antall gjess og varighet) kan variere fra år til år, og/eller endres over tid. I et perspektiv av at forhold kan endres på kort tid/mellom år, står imidlertid det faktum at forhold endres seg relativt lite over tid, for eksempel som erfart i Masfjorden der noen landbruksområder har erfart en årlig bruk over relativt mange år. Mye tyder på at slike forhold varierer innen grågåsas utbredelse langs norskekysten. I Masfjorden er antall bruk/delområder som tiltrekker seg grågås i vår- og sommerperioden relativt begrenset, dvs. det er ikke rom for så stor variasjon, mens i kystavsnitt med store arealer med jordbruk kan gjessene lettere variere områdebruken.

Prioriterte tiltak

Strategien i planens virkeområde i Masfjorden i perioden 2019- 2024 er ut fra dette bakteppet følgende opplegg, basert på nåværende kunnskap og erfaringer med ulike avbøtende tiltak landet rundt (se forrige kapittel).

Øke kunnskapen om grågås i kommunen

Kunnskapen om grågås i Masfjorden er middels god, der bestandsnivået er erkjent (jfr. Håland 2019), de viktigste bruksområder er kjent på overordnet nivå, men lite detaljer foreligger. Det er behov for mer presis kunnskap om hvor grågås hekker, og hvor par med kull oppholder seg gjennom ungeperioden. Noen slike områder er kjent, for eksempel. Sleire-området der ca 70 grågjess og 10 – 15 kull vokste opp i 2018 (jfr. Håland 2019). Kunnskapen om hvor de ikke-hekkende gjessene beiter gjennom 5 måneder er begrenset, bortsett fra gårdbruk der flokkgås er rapportert over tid, inkl. i 2018. Slike flokker er lite bundet til et område, gjessene som ikke hekker er mobile og kan raskt forflytte seg mellom attraktive beiteområder. Dersom summen av slike flokker i mange områder summeres opp fremkommer raskt et feil bilde av bestanden størrelse. Samtidige takseringer/tellinger kan løse opp i dette spørsmålet.

Det er også viktig å bygge god kunnskap om hvordan ulike avbøtende tiltak virker. Det er lite hensiktsmessig og bortkastet tid og ressurser å gjennomføre tiltak som ikke har de planlagte effekter på uønsket, beitende gås. Erfaringer fra tiltak og forskning i andre områder er viktig å ha oppdatert, men det er forskjell mellom arter og det kan også være forskjell mellom ulike "gåsedistrikt" i landet. Dette er erfart i Nordland der det er erfart markante forskjeller i respons fra trekkende gåsearter (hvitkinngås og kortnebbgås) og lokale, hekkende grågås, når det gjelder ulike tiltak (skremming, fysisk tiltak etc). Erfaringer må derfor bygges opp lokalt, en prosess som er satt i gang i Masfjorden allerede (jfr. Masfjorden kommune 2009).

Etablere samarbeid forvaltning og grunneiere

Når det er konflikt mellom grågås som beiter på innmark (med resultat redusert grasavling), og brukets behov for størst mulig grasavling, er det naturlig at det er en nær kontakt mellom lokal forvaltning og gårdbrukere, både mht innsamling av feltdata mht beitende gås og gjennomføring av avbøtende tiltak og de effekter som oppnås. Slikt samarbeid skal videre utvikles i planperioden.

Forvaltningsplan gås Masfjorden kommune

Informasjon til allmennhet og brukere

Informasjon til allmennhet og forbrukere er et viktig tiltak og gjøres enklest via internett på kommunes hjemmeside, der også annen lokal naturinformasjon er tilgjengelig. Integrert i informasjonsarbeid er også tema som jakttilbud og tilrettelagt jakt lokalt og samlet i kommunen.

Tilrettelegging

Grågås er i tillegg til en allmenn opplevelsesressurs også en jaktbar art, med fastsatte jakttider (vanlig jakttid eller gjennomføring av tidligjakt). Erfaring fra ulike områder i Norge har vist at tilrettelegging og samarbeid er helt nødvendig dersom jakt skal ha effekt mht bestandsnivå og den løpende bestandsforvaltning.

Rapportering av gjennomførte tiltak

Dersom avbøtende tiltak skal ha den ønskede virkning er det viktig med en form for strukturert tilbakemelding og evaluering av de gjennomførte tiltak. Måten tilbakemelding og rapportering skal gjøres på må planlegges før tiltak settes i gang, enten det gjelder skremming av gjess, fysiske tiltak eller tillatelser til skadefelling.

Litteratur

- Direktoratet for Naturforvaltning. 1996.** Forvaltningsplan for gjess. - *DN-Rapport 1996 - 2*. 79 s.
- Cramp, S. 1977 (Ed.).** The birds of the Western Palearctic. Vol. I. Ostrich to Ducks, Oxford Univ. Press.
- Fox, A. D. & Madsen, J. 2017.** Threatened species to super-abundance: The unexpected international implications of successful goose conservation. - *Ambio 46, Suppl. 2*: 179 – 187.
- Fox, A. D. & Abraham, K. F. 2017.** Why geese benefit from the transition from natural vegetation to agriculture. – *Ambio 46, Suppl. 2*: 188 – 197.
- Fox, A. D. & Leafloor, J. O. 2018.** A global audit of status and trends the Arctic and Northern Hemisphere goose populations. - *CAFF Report*, 33 s.
- Fylkesmannen i Hordaland 2008.** Forvaltningsplan for gjess i Hordaland. Utfordringer, målsetjingar og tilrådingar. - *Rapport 3-2008*, 54 s.
- Haftorn, S. 1971.** Norges fugler. Universitetsforlaget Oslo – Bergen - Trondheim.
- Håland, A. 1979.** Grågås og kanadagås i Hordaland. - *Vår Fuglefauna 2*: 158 – 162.
- Håland, A. 2009.** Gjess i Meland kommune 2009. Status og aktuelle forvaltningstiltak. - *NNI-Rapport 225*, 14 s.
- Håland, A. 2019.** Grågås i Masfjorden kommune, Hordaland. Status hekkebestand og trender. - *NNI-Rapport 532*, 16 s.
- Madsen, J., Williams, J. H., Johnson, F. A., Tombre, I. M., Dereliev, S., Kuijken, E. 2017.** Implementation of the first adaptive management plan for a European migratory waterbird population: The case of the Svalbard pink-footed goose *Anser brachyrhynchus*. - *Ambio 46*: 275- 289.
- Nilsson, L. 2018.** Changes in distribution and breeding output of Greyleg Geese *Anser anser* breeding Southern Sweden. - *Wildfowl 68*: 30 – 43.
- Powolny, T., Jensen, G.H., Nagy, S., Czajkowski, A., Fox, A.D., Lewis, M., Madsen, J. 2018.** AEWA International Single Species Management Plan for the Greylag Goose (*Anser anser*) -Northwest/Southwest European population, draft. - *AEWA Technical Series No. xx*, Bonn, Germany.
- Ramo et al. 2015.** Latitudinal-related variations in wintering population trend in wintering Greyleg Geese (*Anser anser*) along the Atlantic flyway: A response to climatic change? – *PlosOne 10(10)*: e0140181.doi:10.1371/journal.pone.01481.
- Stroud, D. A., Madsen, J. & Fox, A. D. 2017.** Key actions to sustainable management of European geese. – *Ambio 46 (Suppl. 2)*: 328 – 338.

